

Марина Мінченко, Ігор Федоров

КАР'ЄРНИЙ ШЛЯХ ГОЛІВ НІЖИНСЬКОГО ОКРУЖНОГО СУДУ (1874–1919 рр.)

DOI: 10.5281/zenodo.5084852

© М. Мінченко, І. Федоров, 2021. СС BY 4.0

Ефективне проведення судової реформи 1864 р. Олександра II значною мірою залежало від професійного рівня судових працівників. Правильна організація системи забезпечувала найважливіші інтереси та блага громадян. **Мета** статті – окреслити умови добору та реконструювати професійний шлях голів Ніжинського окружного суду, що функціонував упродовж 1874–1919 рр. **Методологія** дослідження ґрунтується на принципах історизму, об'єктивності, аналізу, індукції, а також історико-генетичному, історико-порівняльному методах. **Наукова новизна.** Уперше сформовано професійний портрет очільників Ніжинського окружного суду за вищевказаний період. **Висновки.** Упродовж 1874–1919 рр. на посаді голови Ніжинського окружного суду працювали 7 осіб, із яких 5 удалося професійно ідентифікувати. Це були громадяни Російської імперії дворянського походження із вищою юридичною освітою. Професійний шлях службовця для них розпочинався у віці 21–24 років. Вони виконували обов'язки помічника столоначальника, кандидата на посаду судді, земського справника, судового слідчого. Перспектива професійного зростання служила дієвим стимулом для посадовців змінювати місце роботи не лише у межах губернії, а й Російської імперії. У системі судочинства вони почергово займали посади товариша губерньського прокурора, губерньського прокурора, товариша прокурора окружного суду, прокурора окружного суду, товариша прокурора судової палати, прокурора судової палати, товариша голови окружного суду, голови окружного суду. Юридичного досвіду посадовці також набували у складі судових палат і Департаменту Міністерства юстиції. Упродовж професійного шляху за сумлінну працю вони були нагороджені орденами Св. Станіслава III, II, I ступенів, Св. Анни III, II, I ступенів, Св. Володимира IV, III, II ступенів, Меджиди III ступеня, медалями «У пам'ять війни 1853–1856 рр.», «За упокорення польського заколоту 1863–1864 рр.», «У пам'ять імператора Олександра III», «У пам'ять 300-річчя царювання дому Романових», відзнакою «За бездоганну службу», знаком «Червоний Хрест». Зарахування до чинів дійсного статського радника, таємного радника є свідченням того, що голови зробили успішну кар'єру. Через відсутність необхідної інформації у досліджуваних джерелах, професійно не ідентифіковані двоє голів, тому тема потребує подальшого вивчення.

Ключові слова: *судова реформа 1864 р., Ніжин, окружний суд, голова суду.*

Перед політичною елітою України доби незалежності постала нагальна потреба розбудови ефективної судової системи, що в перспективі має утвердити в суспільстві відчуття захищеності прав і свобод людини й громадянина, яке має покращити інвестиційний клімат, знизити рівень корупції та вирішити інші злободенні питання. Для вдалого реформування необхідно враховувати історичний досвід, зокрема судову реформу 1864 р. Олександра II. Зрозуміло, що результат проведення цієї реформи значною мірою залежав від кваліфікованих працівників. Тому, на нашу думку, актуальною є проблема вивчення професійного портрету голів Ніжинського окружного суду на зламі XIX–XX ст.

На теренах Чернігівської губернії у 1874 р. було створено Чернігівський та Ніжинський окружні суди, що функціонували відповідно до судового статуту 1864 р.¹ Біографії посадових осіб Ніжинського окружного суду уже ставали об'єктом наукового зацікавлення дослідників. Наприклад, М. П. Василенко², В. Ю. Мельниченко³, О. М. Лазаревський⁴ розглянули постать М. В. Шугурова як українського шевченкознавця, літератора, юриста, активного кореспондента історичного журналу «Київська старовина». Але автори сконцентрували увагу насамперед на його життєвому шляху. Варто відмітити словник С. В. Волкова «Высшее чиновничество Российской империи», де подано стислу довідку про шість голів окружного суду⁵.

Запропонована стаття є однією з перших спроб проаналізувати порядок набуття повноважень очільників Ніжинського окружного суду та реконструювати їх кар'єрний шлях. Хронологічні межі дослідження охоплюють 1874–1919 рр. і визначення періодом функціонування інстанції.

Вивченню професійного шляху голів Ніжинського окружного суду допомагає пошук і залучення статистичних матеріалів, репрезентованих календарями по Чернігівській губернії, пам'ятних книжок, списків, а також архівних документів⁶.

Датовані 1874 р. документи, а саме «Положение о Нежинском окружном суде», «Приказы и распоряжения Министерства юстиции о назначении судебных приставов при Нежинском окрсуде», «Сообщение председателя Черниговского окрсуда об открытии Нежинского окрсуда» від 8 травня та 6 червня стосувалися внутрішньої юрисдикції установи⁷. Варто зазначити, що Ніжинський окружний суд першої інстанції для всіх станів мав кримінальне та цивільне відділення, розглядав справи, що не входили до відання мирових суддів⁸.

Повноваження посадових осіб судових органів закріплювалися нормативно-правовим актом «Учреждение судебных установлений». За представленням міністра юстиції імператор призначав голову, заступника голови, членів окружного суду, судових слідчих, старшого голову, голову департаменту та членів судових палат. Громадянин Російської імперії, який закінчив університет, інші заклади освіти, курси юридичних наук, мав трирічний досвід роботи в судових інстанціях, міг претендувати на посаду працівника окружного суду. Окрім цього, кандидата, який пропрацював більше 3-х років на посаді прокурора окружного суду, обирали товаришем голови, головою окружного суду⁹.

За нашими підрахунками, упродовж 1874–1919 рр. на посаді голови Ніжинського окружного суду працювало сім осіб: І. Щербачов, Е. Ф. Бострем, Л. І. Ланге, М. В. Шугуров, Ю. І. Рахальський, А. М. Гофман, О. С. Байбаков. Серед них п'ять осіб системно прописані в календарях по Чернігівській губернії за 1885–1915 рр.

¹ Державний архів Чернігівської області: Путівник. Т. 1. Чернігів: Деснянська правда, 2001. С. 69–70.

² Василенко М. П. Памяти В. В. Тарновского, А. М. Лазаревского и Н. В. Шугурова. *Киевская старина*. 1902. Т. 78. С. 282–292.

³ Мельниченко В. Ю. Микола Шугуров: «Ми знали напам'ять численні вірші Шевченка...» *Слово Просвіти*. 2021. 4–10 лютого. Ч. 5 (1109). С. 12–13.

⁴ Лазаревский А. М. Н. В. Шугуров: (Некролог). *Киевская старина*. 1901. № 12. С. 485–490.

⁵ Волков С. В. Высшее чиновничество Российской империи. Краткий словарь. Москва: Русский фонд содействия образованию и науке, 2016. URL: <https://history.wikireading.ru/hqH9rdmu3k>.

⁶ Відділ забезпечення збереженості документів Державного архіву Чернігівської області в м. Ніжин, (далі – ВДАЧОН). Ф. 358.

⁷ ВДАЧОН. Ф. 358. Оп. 1. Арк. 1.

⁸ Морозова А., Полетун Н. Документи з історії євреїв у Державному архіві Чернігівської області. Довідник. Ніжин: Аспект Поліграф, 2003. С. 58.

⁹ Полное собрание законов Российской империи. Собрание второе. Санкт-Петербург: Типография II Отделения Собственной Его Императорского Величества канцелярии, 1867. Т. 39. Ч. 2. № 41475. С. 195–197.

Згідно з наказом Міністерства юстиції, у 1874 р. головою Ніжинського окружного суду призначений **І. Щербачов**¹⁰. З 1877 до 1878 рр. очільником суду був **Ернест Федорович Бострем** – дворянин німецького походження, дійсний статський радник, який помер 15 грудня 1885 р.¹¹ Професійна ідентифікація цих посадовців ускладнюється відсутністю необхідної інформації в досліджуваних джерелах.

Успішну чиновницьку кар'єру зробив **Лев Іванович Ланге**. Народився він у 1822 р. у родині дворянина в м. Чернігів. На момент народження сина батько мав чин колезького радника. Л. І. Ланге навчався в Київському університеті, Ніжинському юридичному ліцеї князя Безбородька (з 1840 р. до 1843 р.), після закінчення якого мав право отримати чин XII класу¹².

Лев Іванович розпочав кар'єру 18 січня 1844 р. на посаді помічника столоначальника в Олонецькому губернському правлінні. З 17 травня 1844 р. до 19 лютого 1847 р. він виконував обов'язки столоначальника в місцевому відділі Олонецької палати державних маєностей, а до 16 червня 1847 р. перебував у відставці.

Протягом наступних років Л. І. Ланге отримував юридичний досвід у Департаменті Міністерства юстиції на посадах молодшого помічника столоначальника (з 16 червня 1847 р.), старшого помічника столоначальника (з 20 листопада 1848 р.), столоначальника (з 14 січня до 24 березня 1849 р.). З 7 червня 1849 р. його зарахували до Департаменту Міністерства юстиції, а з 15 червня 1849 р. призначили радником Чернігівської палати цивільного суду.

З 21 травня 1852 р. Лев Іванович працював на посаді товариша голови Вологодської палати кримінального суду, протягом 1852–1854 рр., щороку з липня по серпень, виконував обов'язки голови кримінальної палати і Вологодського совісного судді, з 5 грудня 1855 р. до 5 січня 1856 р. – совісного судді, а з 1 червня до 1 липня, з 13 серпня до 10 вересня 1856 р., з 1 липня до 1 серпня 1857 р. – голови кримінальної палати. Після цього його обрали губернським прокурором таких губерній: Ковенської (з 24 грудня 1857 р.), Сибірської (з 26 вересня 1858 р.), Рязанської (з 12 серпня 1862 р.)¹³.

Протягом 1864–1865 рр. Лев Іванович очолював Курську палату кримінального суду (з 25 грудня 1864 р.) і завідував канцелярією Міністерства (з 18 травня 1865 р.). 31 грудня 1864 р. він отримав «монарше благовоління» за участь у створенні нормативно-правової бази судової реформи. Доцільно припустити, що матеріали своїх напрацювань Лев Іванович узагальнив у посібнику «Настольная книга для мировых судей при исполнении судебных их обязанностей» (1866 р.)¹⁴.

З 1866 р. Л. І. Ланге виконував обов'язки прокурора Московського окружного суду (з 4 лютого), члена Московської судової палати (з 2 жовтня)¹⁵. 25 березня 1881 р. його призначили головою Ніжинського окружного суду, де працю-

¹⁰ Офіційний туристичний портал Ніжина. URL: http://nizhyn-travel.com.ua/uk/pages/11-budynok_kolyshnogo_okruzhnogo_sudu.

¹¹ Erik-Amburger-Datenbank Ausländer im vorrevolutionären Russland. URL: <https://amburger.ios-regensburg.de/index.php?id=2116>; Волков С. В. Высшее чиновничество Российской империи. Краткий словарь. Москва, 2016. URL: <https://history.wikireading.ru/huyav8crki>; Памятная книжка на 1878 год. Чернигов: Губернская типография, 1878. С. 104.

¹² Щоденник професора Михайла Березького. Інститутський період (1882–1904) / За ред. О. П. Кривобока. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2019. С. 18.

¹³ Памятная книжка Симбирской губернии на 1861 год. Симбирск: Типография губернского правления, 1861. С. 10; Памятная книжка Симбирской губернии на 1862–63-й годы. Симбирск: Типография губернского правления, 1863. С. 8.

¹⁴ Ланге Л. И. Настольная книга для мировых судей при исполнении судебных их обязанностей. Москва: Типография М. П. Захарова, 1866. 64 с.

¹⁵ Список гражданским чинам четвертого класса. Санкт-Петербург: Типография Правительствующего Сената, 1876. С. 1423.

вав до 1896 р.¹⁶ На кінець кар'єри Л. І. Ланге досяг чину таємного радника (1 січня 1889 р.).

Лева Івановича Ланге нагородили такими орденами: Св. Станіслава II ст. (6 листопада 1859 р.), I ст. (1 січня 1880 р.)¹⁷, Св. Анни II ст. (24 листопада 1861 р.), I ст. (1 січня 1885 р.), Св. Володимира III ст. (30 серпня 1865 р.), II ст. (1 січня 1893 р.), бронзовою медаллю на Володимирській стрічці «У пам'ять війни 1853–1856 рр.» (4 червня 1858 р.), знаком «За введення в дію Положення 19 лютого 1861 р.» (5 серпня 1863 р.), отримав «монарше благовоління» (31 грудня 1864 р.), відзнаку «За бездоганну службу» (від 2 листопада 1894 р.), срібну медаль «У пам'ять імператора Олександра III» на стрічці ордену Св. Олександра Невського (26 лютого 1896 р.). Лев Іванович помер 27 листопада 1896 р. у м. Ніжин¹⁸.

Цікавий особистісно і професійно був його наступник – **Микола Васильович Шугуров**. Він народився 5 квітня 1843 р., вітчим Опанас Іванович Гришанов виховував Миколу Шугурова у своїй родині, яка проживала в с. Кореньок Глухівського повіту. У 1861 р. М. В. Шугуров закінчив курс Новгород-Сіверської гімназії зі срібною медаллю, далі навчався в Імператорському Московському університеті на юридичному факультеті, здобув звання дійсного студента. Цікавим фактом є участь Миколи Шугурова у квітні 1861 р. в панахиді над прахом Т. Г. Шевченка у церкві святого Тихона Амафунтського на Арбаті¹⁹.

Микола Васильович розпочав службу діяльністю 31 січня 1867 р., виконував обов'язки кандидата на посаду судді при Московському окружному суді до 1 липня 1867 р. З 23 травня 1868 р. він працював в Санкт-Петербурзькому окружному суді кандидатом на посаду судді, з 1 липня до 29 липня 1868 р. та з 31 жовтня 1868 р. – помічником секретаря. Протягом 1869–1887 рр. Микола Васильович по чергово займав в системі судочинства такі посади: товариша Симбірського губерньського прокурора (з 15 березня 1869 р.), товариша прокурора Симбірського окружного суду (з 15 листопада 1870 р.), товариша голови Одеського окружного суду (з 25 січня 1873 р.), товариша голови Стародубського окружного суду (з 10 травня 1874 р.). 25 листопада 1887 р., ймовірно, за підтримки О. М. Лазаревського був призначений членом Київської судової палати.

Упродовж 1890–1895 рр. Микола Васильович проводив ревізію окружних судів і діловодства мирових суддів: Ваденюка (Київський судовий мировий округ), Думаревського, Тализіна (Канівський округ), Хвостова (Старокостянтинівський округ), Проніна (Гомельський округ), Царива (Овруцький округ), Верещагіна (Таращанський округ), міського судді Янковича (м. Остра), з'їзду мирових суддів (Канівський округ), мирових судових установ (Чериківський округ).

21 грудня 1896 р. Миколу Васильовича обрали головою Ніжинського окружного суду, виконував обов'язки до 1901 р.²⁰, дослужився до чину дійсного статського радника (1 січня 1890 р.).

М. В. Шугурова нагородили орденами: Св. Станіслава II ст. (29 грудня 1872 р.), I ст. (1 січня 1894 р.), Меджида III ст. (16 січня 1874 р.), Св. Анни II ст. (20 грудня 1876 р.), I ст. (14 травня 1896 р.), Св. Рівноапостольного Володимира IV ст. (1 січня 1880 р.), III ст. (1 січня 1885 р.), знаком «Червоний Хрест» (2 травня 1880 р.). Помер правник 6 листопада 1901 р.²¹

¹⁶ Календарь Черниговской губернии на 1886 год. Чернигов: Типография губернского правления, 1885. С. 157; Календарь Черниговской губернии на 1896 год. Чернигов: Типография губернского правления, 1895. С. 456.

¹⁷ Список гражданским чинам четвертого класса. Санкт-Петербург: Типография Правительствующего Сената, 1881. С. 690.

¹⁸ ВДАЧОН. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 409. Арк. 3–12, 26.

¹⁹ Мельниченко В. Ю. Арбат очима українця. Москва: ОЛМА-ПРЕСС, 2006. С. 103.

²⁰ Календарь Черниговской губернии на 1898 год. Чернигов: Типография губернского правления, 1897. С. 102; Календарь Черниговской губернии на 1901 год. Чернигов: Типография губернского правления, 1900. С. 110.

²¹ ВДАЧОН. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 558. Арк. 4–13.

Його справу продовжив **Юліан Іванович Рахальський**. Він народився 15 серпня 1836 р. у родині дворянина в Балтському повіті Подольської губернії, навчався в Імператорському Московському університеті на юридичному факультеті, 26 червня 1859 р. закінчив повний курс наук і отримав ступінь кандидата.

Службову діяльність Ю. І. Рахальський розпочав 5 вересня 1859 р. у штаті канцелярії Могилівської губернії. Протягом 1860–1864 рр. він працював на посадах земського справника Кописького повіту (з 5 червня 1860 р.), судового слідчого Мстиславського повіту (з 10 грудня 1860 р.), повітового воєнного начальника Чауського повіту (з 4 червня 1863 р.), повітового справника Горецького повіту (з 6 червня 1863 р.), повітового справника Чауського повіту (з 6 липня 1863 р.), судового слідчого Мстиславського повіту І дільниці (з 1 вересня 1864 р.).

Після цього Юліан Іванович виконував обов'язки товариша прокурора Курського окружного суду (з 19 вересня 1867 р. до 30 квітня 1870 р.), прокурора Курського окружного суду (з 23 грудня 1867 р. до 6 січня 1868 р.), товариша прокурора Смоленського окружного суду (з 18 липня 1870 р.). 2 травня 1870 р. його зарахували до Департаменту Міністерства юстиції, а протягом 1870–1880 рр. працював на посаді прокурора Смоленського окружного суду: з 11 жовтня до 12 листопада 1870 р., з 8 грудня 1870 р. до 8 січня 1871 р., з 31 січня до 12 лютого, з 8 до 20 березня, з 26 березня до 11 квітня, з 27 квітня до 13 травня 1871 р., з 8 квітня до 21 червня, з 19 до 24 вересня, з 21 грудня 1872 р. до 9 січня 1873 р., з 21 червня до 28 липня, з 27 серпня до 15 вересня 1873 р., з 18 січня до 13 лютого 1874 р., з 8 березня до 5 квітня, з 25 листопада до 5 грудня 1875 р., з 10 до 30 січня, з 12 до 24 вересня 1876 р., з 11 квітня до 18 травня 1877 р., з 30 жовтня до 10 грудня 1879 р., з 8 лютого до 15 березня, з 3 червня до 16 липня 1880 р.

З 9 липня 1880 р. Ю. І. Рахальський очолював Оренбурзьку палату кримінального і цивільного суду. Досвід голови окружного суду він отримав у Великолуцьку (з 4 травня 1886 р.) і Ніжині (з 13 травня 1902 р.)²², а на кінець кар'єри досяг чину таємного радника (1 січня 1905 р.).

Ю. І. Рахальського нагородили темно-бронзовою медаллю «За упокорення польського заколоту 1863–1864 рр.» (1 червня 1865 р.), орденами Св. Станіслава III ст. (7 вересня 1867 р.), II ст. (29 грудня 1872 р.), I ст. (1 січня 1889 р.), Св. Анни II ст. (31 грудня 1876 р.), I ст. (1 січня 1893 р.), Св. Володимира III ст. (1 січня 1882 р.), II ст. (1 січня 1902 р.), срібною медаллю «У пам'ять імператора Олександра III» на стрічці ордену Св. Олександра Невського (26 лютого 1896 р.). Юліан Іванович помер 1 серпня 1907 р.²³

Справу очільника продовжив **Анатолій Миколайович Гофман**. Він народився 16 серпня 1843 р. у дворянській родині, навчався в Імператорському Казанському університеті на юридичному факультеті, який закінчив зі званням дійсного студента.

Анатолій Миколайович розпочав кар'єру службовця 21 жовтня 1865 р. З 13 січня 1866 р. він виконував обов'язки судового слідчого I дільниці Уржумського повіту, 1 липня 1869 р. його призначили товаришем Вятського губернського прокурора, з 6 грудня 1869 р. до 7 лютого 1870 р. працював губернським прокурором, а 13 червня 1870 р. зарахований до Департаменту Міністерства юстиції.

Наступні 35 років свого життя А. М. Гофман присвятив службі в Саратовській губернії, де працював товаришем губернського прокурора (з 10 вересня 1870 р.), товаришем прокурора окружного суду (з 1 липня 1871 р.), членом

²² Календарь Черниговской губернии на 1904 год. Чернигов: Типография губернского правления, 1903. С. 148; Календарь Черниговской губернии на 1907 год. Чернигов: Типография губернского правления, 1907. С. 161.

²³ ВДАЧОН. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 603. Арк. 3–9.

окружного суду (з 25 квітня 1879 р.), товаришем голови окружного суду (з 24 жовтня 1899 р.), членом судової палати (з 21 січня 1906 р.).

Протягом нетривалого часу він виконував обов'язки голови Саратовського окружного суду: у 1893 р. з 12 до 20 липня, з 31 липня до 3 серпня; у 1897 р. з 3 до 9 липня; у 1898 р. з 5 до 8 серпня і 1 вересня; у 1899 р. з 18 до 21 серпня; у 1900 р. з 13 до 18 вересня; у 1901 р. з 18 до 25 липня і з 1 до 17 вересня; у 1902 р. з 1 до 8 лютого, 15 лютого, 9 і 10 вересня; у 1903 р. з 16 до 30 серпня, з 6 до 11 вересня; у 1904 р. з 20 до 28 серпня; у 1905 р. з 13 до 21 січня, з 22 до 27 серпня, з 9 до 20 вересня.

А. М. Гофман очолював Ніжинський окружний суд з 1 жовтня 1907 р. до 18 квітня 1911 р.²⁴, звільнений з посади через хворобу. Наприкінці кар'єри він отримав чин дійсного статського радника (1 січня 1902 р.).

Анатолія Миколайовича нагородили орденами Св. Станіслава III ст. (13 січня 1878 р.), II ст. (1 січня 1882 р.), I ст. (1 січня 1906 р.), Св. Анни II ст. (1 січня 1887 р.), Св. Володимира IV ст. (1 січня 1892 р.), III ст. (14 травня 1896 р.), срібною медаллю «У пам'ять царювання імператора Олександра III» (26 лютого 1896 р.), відзнакою «За 40 років бездоганної служби» на Володимирській стрічці (22 серпня 1909 р.)²⁵.

Наступником Гофмана став **Олександр Сергійович Байбаков**. Він народився 12 серпня 1845 р. у м. Нових Млинах Сосницького повіту Чернігівської губернії у дворянській родині. На момент народження сина батько мав чин губернського секретаря. Навчався О. С. Байбаков в Імператорському університеті Св. Володимира на юридичному факультеті, який закінчив зі званням дійсного студента.

5 грудня 1868 р. О. С. Байбаков направлений кандидатом на посаду судового слідчого в Чернігівську палату кримінального суду. З 13 грудня 1868 р. до 28 лютого 1869 р. він виконував обов'язки помічника столоначальника, після цього працював судовим слідчим II дільниці Суражського повіту, а з 4 липня 1869 р. – судовим слідчим III дільниці Стародубського повіту.

10 червня 1874 р. Олександра Сергійовича зарахували до Департаменту Міністерства юстиції, призначили судовим слідчим III дільниці Стародубського повіту округу Стародубського окружного суду. Після цього О. С. Байбаков виконував обов'язки судового слідчого II дільниці Стародубського повіту округу Стародубського окружного суду (з 6 грудня 1874 р.), товариша прокурора Стародубського окружного суду (з 12 листопада 1876 р.), завідувача Новгород-Сіверської дільниці (з 25 жовтня 1879 р.).

З 1885 р. О. С. Байбаков почергово обіймав чини прокурорського нагляду та судові: товариша прокурора Київського окружного суду (з 1 січня 1885 р.), прокурора Київського окружного суду (з 21 листопада до 21 грудня 1885 р., з 15 до 25 січня 1886 р., з 29 вересня до 23 жовтня 1886 р.), прокурора Уманського окружного суду (з 21 січня 1887 р.), товариша прокурора Київської судової палати (з 27 лютого 1897 р.), прокурора Київської судової палати (з 30 липня до 2 серпня 1906 р., з 4 серпня до 1 вересня 1908 р.), голови Уманського окружного суду (з 3 лютого 1909 р.). 18 квітня 1911 р. О. С. Байбакова призначили головою Ніжинського окружного суду²⁶. На кінець кар'єри правник досяг чину таємного радника (20 листопада 1914 р.).

О. С. Байбакова нагородили орденами Св. Станіслава III ст. (11 січня 1880 р.), II ст. (1 січня 1889 р.), I ст. (1 січня 1904 р.), Св. Анни III ст. (1 січня 1885 р.), II ст. (1 січня 1892 р.), I ст. (1 січня 1912 р.), Св. Володимира IV ст.

²⁴ Календарь Черниговской губернии на 1908 год. Чернигов: Типография губернского правления, 1908. С. 173; Календарь Черниговской губернии на 1911 год. Чернигов: Типография губернского правления, 1910. С. 203.

²⁵ ВДАЧОН. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 671. Арк. 5–12, 20, 34.

²⁶ Календарь Черниговской губернии на 1912 год. Чернигов: Типография губернского правления, 1911. С. 206; Календарь Черниговской губернии на 1915 год. Чернигов: Типография губернского правления, 1914. С. 234.

(1 січня 1895 р.), III ст. (1 січня 1897 р.), срібною медаллю «У пам'ять імператора Олександра III» (26 лютого 1896 р.), світло-бронзовою медаллю «У пам'ять 300-річчя царювання дому Романових» (18 квітня 1913 р.)²⁷.

Отже, аналіз архівних та статистичних матеріалів дозволив реконструювати кар'єрний шлях голів Ніжинського окружного суду Л. І. Ланге, М. В. Шугурова, Ю. І. Рахальського, А. М. Гофмана, О. С. Байбакова. На підставі нормативно-правового акту «Учреждение судебных установлений» закріплювався порядок набуття повноважень голови окружного суду. Добір кандидата на посаду очільника проводили дуже ретельно.

Ідентифіковані особи – громадяни Російської імперії дворянського походження, які отримали вищу юридичну освіту в Імператорському університеті Св. Володимира, Ніжинському юридичному ліцеї кн. Безбородька, Імператорському Казанському університеті, Імператорському Московському університеті. Належний рівень освіти надав їм можливість побудувати успішну чиновницьку кар'єру.

У віці 21–24 років зазначені особи розпочинали службу, їх зараховували кандидатами на посаду судді окружного суду (М. В. Шугуров), ці правники працювали на посадах помічника столоначальника (Л. І. Ланге, О. С. Байбаков), земського справника (Ю. І. Рахальський), судового слідчого (Ю. І. Рахальський, А. М. Гофман, О. С. Байбаков). Після цього вони виконували обов'язки помічника секретаря окружного суду (М. В. Шугуров у віці 25 років), товариша губернського прокурора (М. В. Шугуров, А. М. Гофман у віці 25 років), губернського прокурора (Л. І. Ланге у віці 35 років), товариша прокурора окружного суду (М. В. Шугуров, А. М. Гофман у віці 27 років, Ю. І. Рахальський, О. С. Байбаков – 31 року), прокурора окружного суду (Ю. І. Рахальський у віці 31 року, О. С. Байбаков – 40 років), товариша прокурора судової палати (О. С. Байбаков у віці 52 років), прокурора судової палати (Л. І. Ланге у віці 44 років, О. С. Байбаков – 60 років), товариша голови окружного суду (М. В. Шугуров у віці 29 років).

Цікаво, що Л. І. Ланге, М. В. Шугуров і А. М. Гофман були членами судових палат: Московської, Київської, Саратовської відповідно. До Департаменту Міністерства юстиції зарахували Л. І. Ланге, Ю. І. Рахальського, А. М. Гофмана, О. С. Байбакова.

Варто зазначити, що очільники досліджуваної інстанції мали досвід роботи в інших окружних судах. Так, Ю. І. Рахальський головував у Великолуцькому окружному суді (Псковська губернія), А. М. Гофман – у Саратовському окружному суді (Саратовська губернія), О. С. Байбаков – в Уманському окружному суді (Київська губернія).

Порівняно з М. В. Шугуровим, Ю. І. Рахальським, А. М. Гофманом, О. С. Байбаковим, які пропрацювали на посаді голови Ніжинського окружного суду від 3 до 6 років, Л. І. Ланге очолював установу впродовж 15 років.

Разом з тим, посадовці брали участь у створенні нормативно-правової бази судової реформи 1864 р. Так, 31 грудня 1864 р. Л. І. Ланге отримав «монарше благовоління» за участь у цій справі.

Перспектива професійного зростання служила дієвим стимулом для посадовців змінювати місце роботи не лише у межах губернії, а й Російської імперії. Так, Л. І. Ланге будував свою кар'єру протягом 52 років у 8 губерніях: Олонецькій, Вологодській, Ковенській, Сибірській, Рязанській, Курській, Московській, Чернігівській; Ю. І. Рахальський протягом 47 років у Могилівській, Курській, Смоленській, Оренбурзькій, Псковській, Чернігівській. М. В. Шугуров працював у Московській, Санкт-Петербурзькій, Сибірській, Херсонській, Київській, Чернігівській губерніях; А. М. Гофман – у Вятській, Саратовській, Чернігівській губерніях. О. С. Байбаков мав успішну чиновницьку кар'єру у Київській і Чернігівській губерніях.

²⁷ ВДАЧОН. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 716. Арк. 6–14, 24.

За сумлінну працю посадовці отримували ордени Св. Станіслава III, II, I ст., Св. Анни III, II, I ст., Св. Володимира IV, III, II ст., медалі «У пам'ять війни 1853–1856 рр.», «За упокорення польського заколоту 1863–1864 рр.», «У пам'ять імператора Олександра III», «У пам'ять 300-річчя царювання дому Романових», відзнаку «За бездоганну службу», знак «Червоний Хрест». Цікаво, що М. В. Шугурова нагородили орденом Меджида III ст.

Кар'єрний рух очільників підтверджували послужні досягнення згідно з Табелем про ранги. За нашими даними, Л. І. Ланге, Ю. І. Рахальський, О. С. Байбаков досягли III чину; Е. Ф. Бострем, М. В. Шугуров, А. М. Гофман дослужилися до IV чину; І. Щербачов – не з'ясовано.

Через відсутність необхідної інформації у досліджуваних джерелах професійно не ідентифіковані двоє голів, тому тема потребує подальшого вивчення.

References

Volkov, S. V. (2016). *Vyssheye chinovnichestvo Rossiyskoy imperii. Kratkiy slovar* [Higher officials of the Russian Empire. Concise dictionary.]. Moscow, Russia.

Melnychenko, V. Yu. (2006). *Arbat ochyma ukraintsia* [Arbat through the Eyes of a Ukrainian]. Moscow, Russia.

Melnychenko, V. Yu. (2021, February 4–10). Mykola Shuhurov: «My znaly napaniamat chyslenni virshi Shevchenka...» [Mykola Shuhurov: «We knew numerous Shevchenko's poems by heart...»]. *Slovo Prosvity*, № 5 (1109).

Morozova, A., Poletun, N. (2003). *Dokumenty z istorii yevreiv u Derzhavnomu arkhivi Chernihivskoi oblasti. Dovidnyk* [Documents on the History of Jews in the State Archives of Chernihiv region. Directory]. Nizhyn, Ukraine.

Kryvobok, O. P. (2019). *Shchodennyk profesora Mykhaila Berezhkova. Instytutskiy period (1882–1904)* [Professor Mikhail Berezhkov's Diary. Institute period (1882 – 1904)]. Nizhyn, Ukraine.

Мінченко Марина Василівна – аспірантка кафедри історії, правознавства та методики навчання Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (вул. Терещенків, 47, м. Глухів, 41400, Україна).

Minchenko Maryna V. – Post-graduate Student of History, Law and Teaching Methods Department of Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University (47 Tereshchenko Street, Hlukhiv, 41400, Ukraine).

E-mail: minchmari@gmail.com

Федоров Ігор Олександрович – асистент кафедри історії, правознавства та методики навчання Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (вул. Терещенків, 47, м. Глухів, 41400, Україна).

Fedorov Ihor O. – Assistant Lecturer of History, Law and Teaching Methods Department of Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University (47 Tereshchenko Street, Hlukhiv, 41400, Ukraine).

E-mail: mr.fedorov@i.ua

CAREER WAY OF NIZHYN DISTRICT COURT HEADS (1874–1919)

*The effective implementation of the judicial reforms of Oleksandr II in 1864 largely depended on the professional level of judicial staff. Proper organization of the system provided the most important interests and benefits of citizens. **The purpose of the article** is to outline the conditions of selection, the procedure of acquiring power and to reconstruct the career path of Nizhyn District Court Heads, which was functioning from 1874 to 1919. **The research methodology** is based on the principles of historicism, objectivity, analysis, induction, as well as historical-genetic and historical-comparative methods. **Scientific novelty.** For the first time the professional profile of the Nizhyn District Court Heads in the mentioned period was formed. **Conclusions.** Seven persons worked as heads of Nizhyn District Court between 1874 and 1919,*

including five of them professionally identified. They were citizens of the Russian Empire with higher legal education and people of noble origin. At the age of 21–24, they started their careers' path as acting assistant chiefs, candidates for the position of judges, collegiate counsellors and judicial investigators. The prospect of professional growth served as motivation to change jobs not only within the province, but also in the Russian Empire. They held the following positions in the judicial system: comrade of provincial prosecutor, provincial prosecutor, comrade of district court prosecutor, district court prosecutor, comrade of court chamber prosecutor, court chamber prosecutor, comrade of district court head, district court head. The officials also gained legal experience in the judicial chambers and the Department of the Ministry of Justice. During their professional career they were awarded the following orders for conscientious work: St. Stanislaus of IIIrd, IInd, Ist degrees, St. Anna of IIIrd, IInd, Ist degrees, St. Vladimir IVth, IIIrd, IInd degrees, Medzhid of IIIrd degree, medals: "In memory of the war 1853–1856", "For the suppression of the Polish revolt of 1863–1864", "In memory of Emperor Oleksandr III", "In memory of the 300th anniversary reign of the Romanov family", award "For impeccable service", sign "Red Cross". Admission to the ranks of a real state adviser or a secret adviser was evidence that the heads made a successful career as the official. Two persons among heads of the mentioned period have not been professionally identified due to the lack of necessary information in the sources, so the topic requires further studying.

Key words: judicial reform of 1864, Nizhyn, district court, head of the court.

Дата подання: 7 травня 2021 р.

Дата затвердження до друку: 17 травня 2021 р.

Цитування за ДСТУ 8302:20152

Мінченко, М., Федоров, І. Кар'єрний шлях голів Ніжинського окружного суду (1874–1919 рр.). *Сіверянський літопис*. 2021. № 3. С. 89–97. DOI: 10.5281/zenodo.5084852.

Цитування за стандартом APA

Minchenko, M., Fedorov, I. Kariernyi shliakh holiv Nizhynskoho okruzhnoho sudu (1874–1919 rr.) [Career way of Nizhyn District Court heads (1874–1919)]. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*, 3, P. 89–97. DOI: 10.5281/zenodo.5084852.

